

STANISŁAW PAZDA

WYNIKI PRAC WYKOPALISKOWYCH NA STANOWISKU OSADNICZYM KOŁO WOŁOWA (DAWNIEJ PIOTRONIOWICE)

Badania tegoroczne przeprowadzone w dniach od 18 do 30 września, na stanowisku położonym w obrębie pól należących obecnie do Technikum Rolniczego w Wołowie (dawniej pole należało do wsi Piotroniowice), poprzedzone zostały badaniami sondażowymi o ograniczonym zakresie, przeprowadzonymi w roku 1965¹. Miały one i w tym roku w znacznym stopniu charakter rozpoznawczy, mimo przebadania obszaru o powierzchni ponad 2 arów².

Założono dwa wykopy: nr V — na zboczu, w miejscu występowania na powierzchni ceramiki i polepy, oraz nr VI — na płaskim terenie u podnóża wyniesienia, w miejscu gdzie sondáže wykazały zaleganie ciemnej warstwy kulturowej.

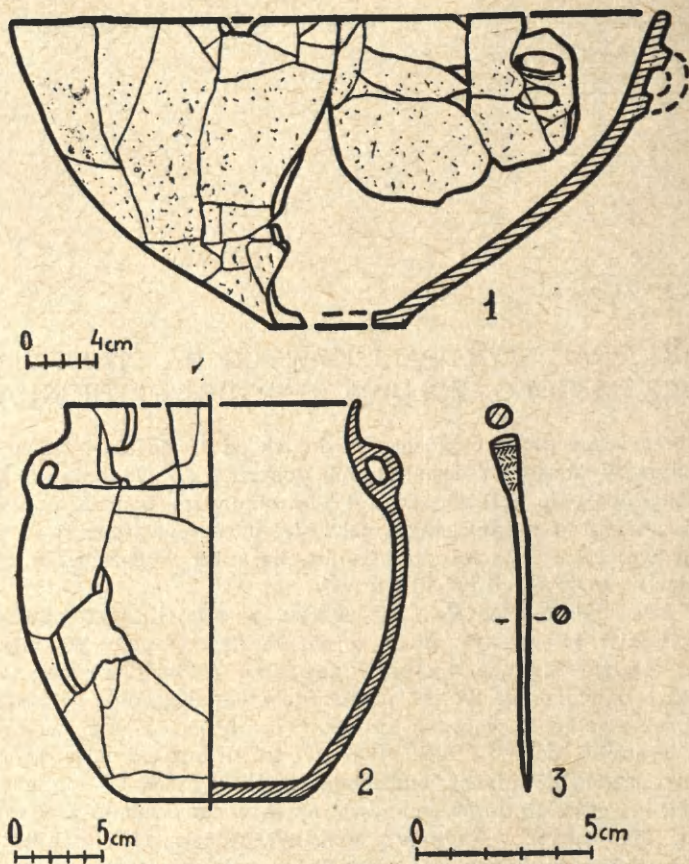
Wykop IV, o powierzchni 170 m², usytuowany został zgodnie ze stronami świata. W jego obrębie zalegała warstwa kulturowa grubości od 25 do 30 cm, zawierająca głównie ceramikę, polepę i żużel. Warstwę kulturową od calca, który stanowił drobnoziarnisty, jasnożółty piasek, oddzielała warstwa próchnicy silnie przemieszanej z piaskiem, grubości 15 do 20 cm, zawierająca w porównaniu z warstwą kulturową znikomą ilość zabytków (humus pierwotny). W toku eksploracji stwierdzono, że obiekty nieruchome o charakterze osadniczym, uchwycone częściowo już w czasie eksploracji warstwy kulturowej, częściowo dobrze czytelne dopiero na tle calca, pochodzą z co najmniej trzech faz osadniczych: kultury łużyckiej, kultury przeworskiej i z wczesnego średniowiecza.

Zdecydowana większość niewielkich i niezbyt głębokich jam (przeciętna średnica zarysów około 1 m) należy do kultury łużyckiej z IV i V okresu epoki brązu (ryc. 1: 2). Wstępna analiza ceramiki z warstwy kulturowej pozwala stwierdzić, że wyraźną jej większość stanowią ułamki naczyń kultury łużyckiej. W warstwie kulturowej znaleziono też szpilę brązową z pałkowatą główką (ryc. 1: 3).

Najważniejszym obiektem kultury przeworskiej z odkrytych w 1967 roku jest piec garncarski (ryc. 2 i 3) w kształcie odwróconego dzwonu, o ściankach wylepionych z gliny i wypalonych (barwa siwa). Wnętrze jego było podzielone na komorę wypalową o średnicy około 1,30 m i komorę paleniskową o średnicy około 1,05 m. Pierwotnie oddzielała je pozioma płyta rusztu, oparta na dużym kamieniu leżącym

¹ S. Pazda, *Rozpoznawcze badania wykopaliskowe przeprowadzone na osadzie z okresu wpływów rzymskich koło Piotroniowic, pow. Wołów, w 1965 roku*, „Spraw. Arch.”, t. 19: 1968, s. 137—139.

² Prace przeprowadzone zostały z ramienia i z funduszków Katedry Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Poza autorem sprawozdania w badaniach uczestniczył mgr Z. Bagniewski.

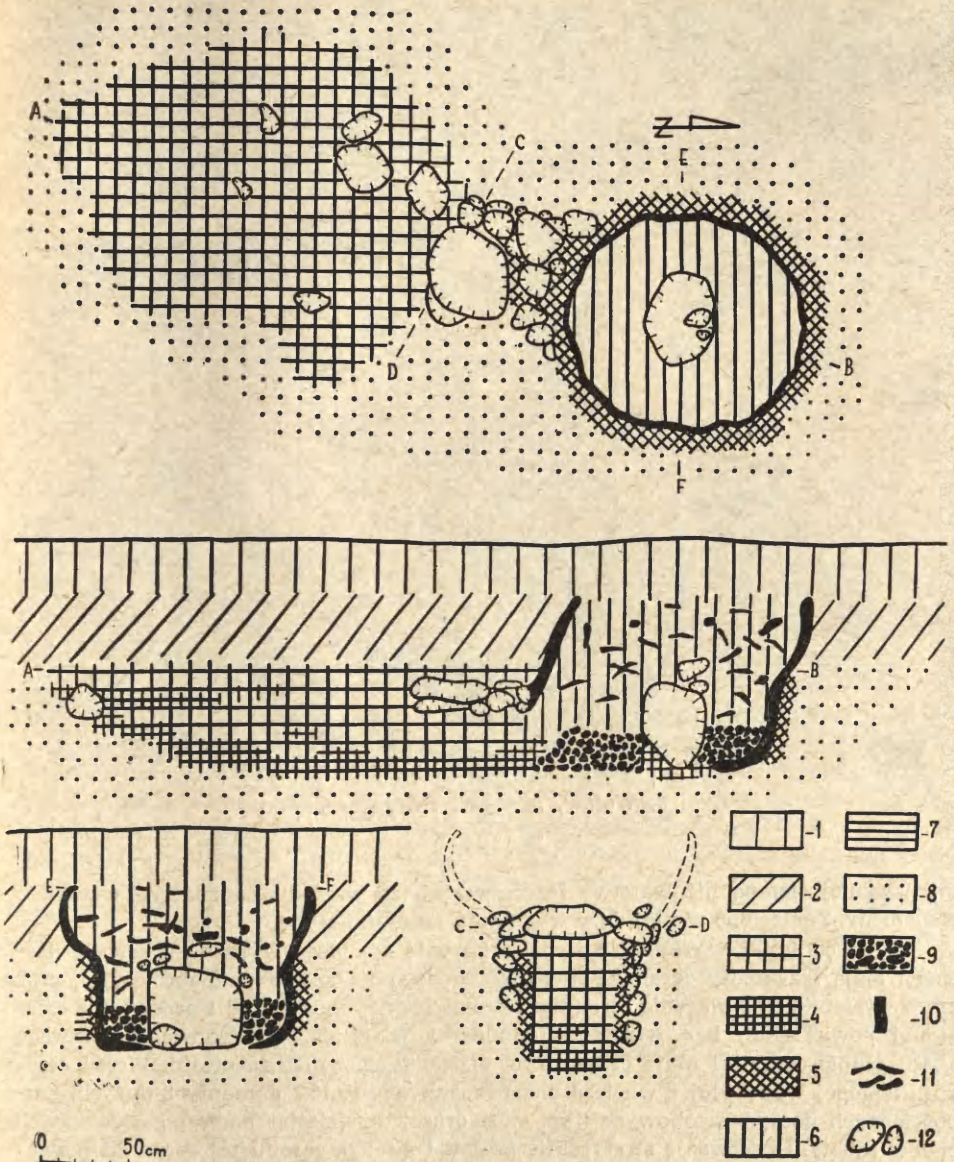

Ryc. 1. Wołów, m. pow. Przedmioty różne: 1 — misa ze skupiska polepy nr 4, wyk. V; 2 — naczynie z jamy nr 9, wyk. IV; 3 — szpila brązowa z warstwy kulturowej

Rys. H. Horawska

na dnie w centrum komory paleniskowej oraz na wyraźnym występie bocznych ścianek pieca. Resztki rusztu zalegały w postaci brył polepy na dnie paleniska. Wypełnisko pieca powyżej rumowiska rusztu składało się w znacznym procencie z fragmentów naczyń, przeważnie wykonanych na kole garncarskim i częściowo ręcznie lepionych, oraz próchnicy i kamieni. Spotyka się też w nim płyty polepy, pochodzące ze ścianek lub części kopuły komory wypalowej. Drugim elementem składowym zespołu pieca był kanał wlotowy, łączący piec właściwy z jamą przypieczową. Kanał ten był zbudowany z płaskich i wielobocznych kamieni specjalnie dla tego celu dobranych, połączonych gliną, oraz częściowo z samej gliny (ryc. 2, przekrój C—D). Dno kanału wlotowego stanowił piasek (calec). Przekrój o wymiarach $0,70 \times 0,55$ m, długość około 0,80 m.

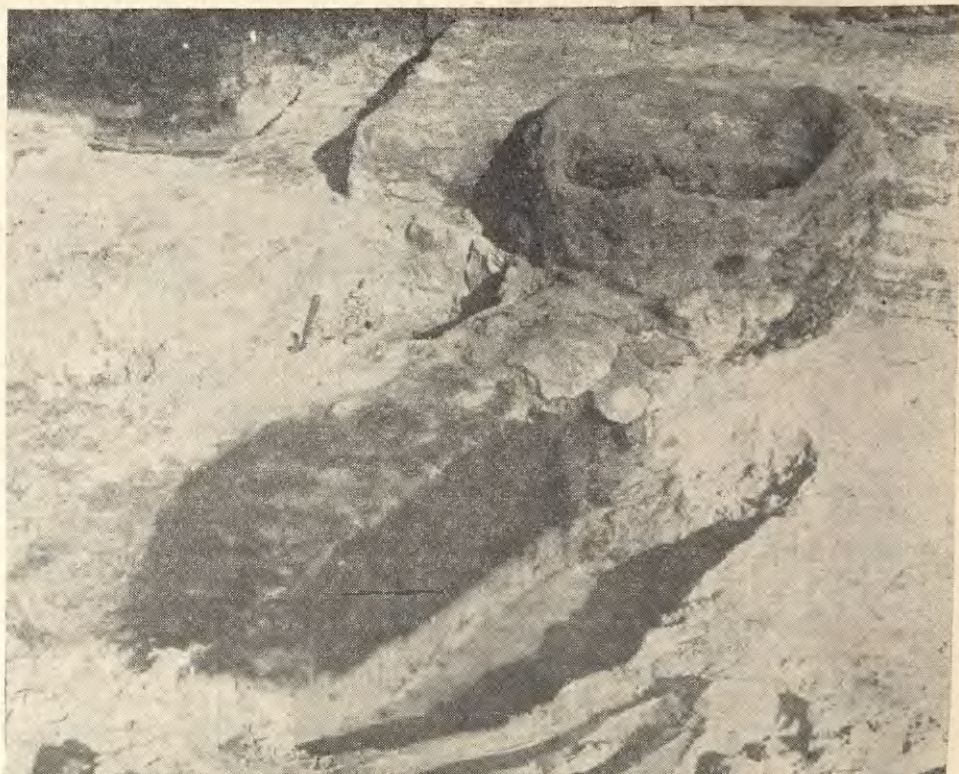
Trzeci element zespołu pieca garncarskiego — jama przypieczowa — w rzucie poziomym o wymiarach $2,00 \times 1,60$ m. Dno jamy zalegało mniej więcej na poziomie dna paleniska pieca. Warstwa przydenna wypełniła jamy przypieczowej ma barwę

Ryc. 2. Wołów, m. pow. Piec garncarski, rzut poziomy i przekroje pionowe:

1 — warstwa orna; 2 — warstwa kulturowa; 3 — ciemna próchnica; 4 — intensywnie ciemna próchnica z węglem drzewnym; 5 — spieczona glina; 6 — ciemnobrunatna próchnica z śladami przepalenia i zawartością spalin; 7 — surowa, żółta glina; 8 — piasek; 9 — grudy polepy; 10 — gliniane ścianki pieca; 11 — większe fragmenty ceramiki; 12 — kamienie

Rys. Z. Bagniewski i H. Horawska

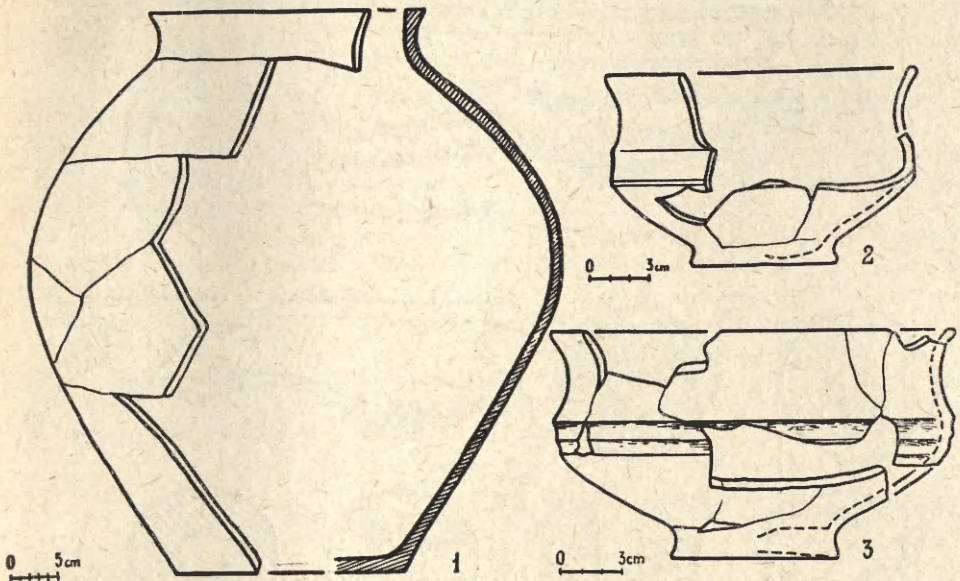

Ryc. 3. Wołów, m. pow. Piec garncarski

Fot. S. Pazda

intensywniej ciemną niż warstwy leżące wyżej, ze względu na znaczną zawartość spalenizny. Znalaziono w niej duże fragmenty ceramiki siwej.

Wśród ceramiki uzyskanej z wypełniska wnętrza pieca wyraźną przewagę ilościową mają fragmenty ceramiki siwej, wykonanej na kole szybkoobrotowym, przy czym wystąpiła tu wyłącznie ceramika cienkościenna, o gładzonej i przeważnie czernionej powierzchni, bez widocznej domieszki w glinie. Zdecydowaną przewagę w tej grupie ceramiki mają czarki (ryc. 4: 2,3) i naczynia wazowate. Wśród ceramiki lepionej wydobytej z wnętrza pieca można wyróżnić fragmenty 2 dużych, grubościennych naczyń zasobowych (ryc. 4: 1) oraz kilkadziesiąt naczyń garnkowatych grubej roboty. Obserwacje stratygraficzne jak i analiza zasobu tej ceramiki pozwalają stwierdzić, że tylko nikły jej odsetek może być pozostałością odpadów z ostatniego wypału. Zdecydowana większość wpadła do wnętrza pieca wraz z naziemną konstrukcją komory wypalowej. Można przypuszczać, że odpadami produkcji ceramicznej obkładano wychodzące na powierzchnię ścianki komory wypalowej. Pozwalały one na skonstruowanie stosunkowo lekkiej warstwy izolacji termicznej. Należy liczyć się też z faktem, że w pewnej fazie procesu wypału zachodziła konieczność szczelnego zamknięcia otworu wylotowego w celu otrzymania we wnętrzu atmosfery redukującej. Przy tym zabiegu posługiwano się również, jak się zdaje, większymi fragmentami naczyń. Powyższe przypuszczenia opierają się przede wszy-

Ryc. 4. Wołów, m. pow. Ceramika z pieca garncarskiego

Rys. H. Horawska

stkim na: 1) występowaniu obok siebie ceramiki siwej i ręcznie lepionej, które nie mogły być wypalane razem; 2) licznych śladach wtórnego przepalenia skorup; 3) występowaniu wewnątrz pieca fragmentów co najmniej kilkudziesięciu egzemplarzy naczyń wykonanych na kole, z których tylko kilka dało się częściowo wykleić. Jest bardzo prawdopodobne, że odkryty piec służył wyłącznie do wypału ceramiki siwej, natomiast ceramikę lepioną ręcznie wypalano w piecach innego typu.

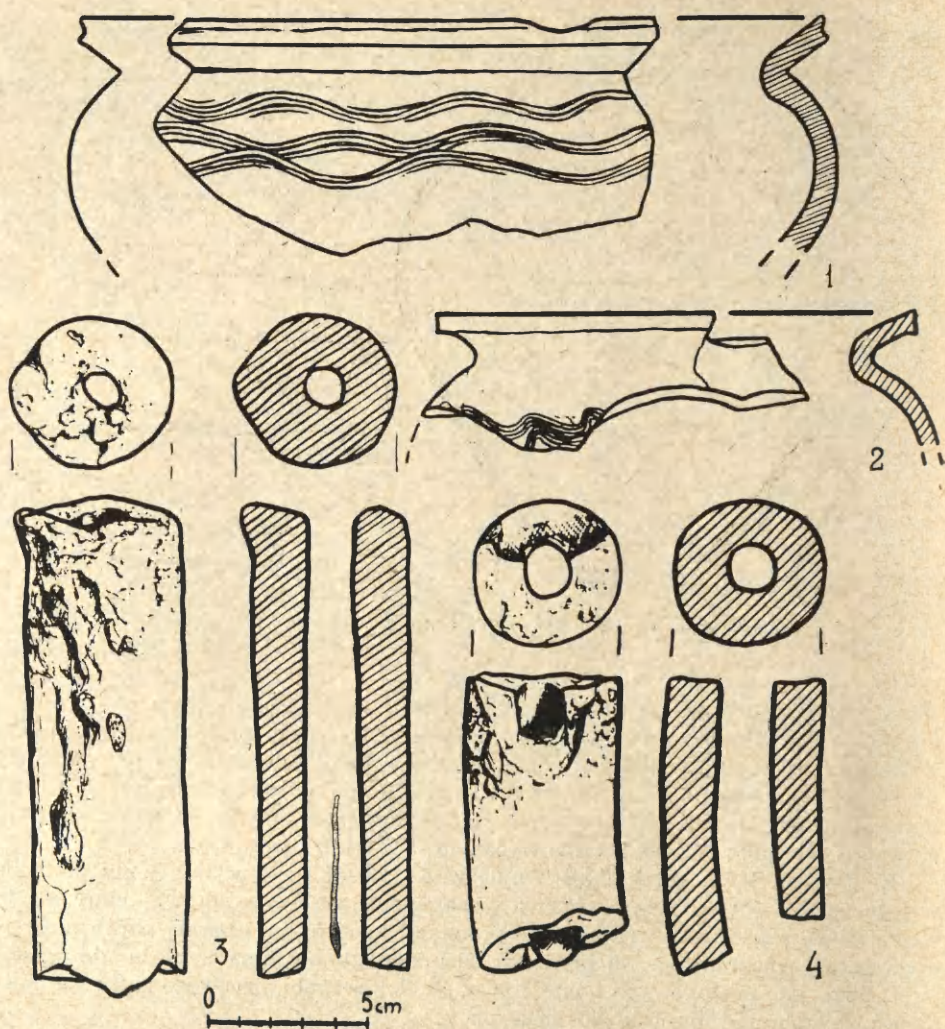
Z zespołem pieca garncarskiego należy też wiązać dwie płytkie jamy położone w jego pobliżu (nr 3 i 14), częściowo wypełnione dużą bryłą surowej gliny. Są to niewątpliwie zapasy surowca bądź do produkcji naczyń, bądź też do napraw bieżących pieca garncarskiego. Na badanym odcinku wykopu glina w złożu nie występuje. Kilka jam posłupowych odkrytych w okolicy zespołu piecowego sugeruje możliwość istnienia nad nim jakiegoś nakrycia.

Odsłonięty piec garncarski może być datowany nie wcześniej, jak na IV stulecie n. e. Pod względem typologicznym jest on podobny do pieca odkrytego w roku 1965 w Radwanicach, pow. Wrocław³. Jest on jednak lepiej zachowany a jego konstrukcja bardziej czytelna.

Z tego samego okresu pochodzi częściowo tylko odsłonięty prostokątny obiekt (nr 4) o niejasnej funkcji, zagłębiony około 35 cm w podłoże, na którego dnie zalegała cienka (do 10 cm) warstewka surowej gliny barwy siwej, a pozostałą część wypełniła stanowiły bryły przepalanej na czerwono polepy.

Wrywkowa analiza ceramiki uzyskanej z naszego kulturowej dowodzi, że ceramika siwa, poza obszarem bezpośrednio przylegającym do pieca, stanowi mniej niż 1/3 wszystkich fragmentów naczyń datowanych na IV w. n. e.

³ I. Kramarkowa, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na osadzie z okresu wpływów rzymskich w Radwanicach, pow. Wrocław, w 1965 roku. „Silesia Antiqua”*, t. 9: 1967, s. 162 nn., ryc. 5, 6, 14, 15, 18, 21, 22.

Ryc. 5. Wołów, m. pow. Przedmioty gliniane:

1, 2 — ceramika z jamy nr 2, wyk. IV; 3, 4 — dysze gliniane znalezione w warstwie kulturowej
Rys. H. Horawska

Do okresu wczesnośredniowiecznego można zaliczyć tylko jedną jamę, która zawierała ceramikę datowaną na X/XI w. (ryc. 5: 1,2). W jamie tej wystąpił również fragment glinianej dyszy pieca hutniczego. Ogółem w obrębie całego wykopu IV, w warstwie kulturowej, odkryto jeszcze 14 fragmentów tego rodzaju dysz, w tym kilka egzemplarzy dobrze zachowanych (ryc. 5: 3,4). Wstępnie, opierając się na analogiach formalnych⁴, oraz fakcie wystąpienia fragmentu dyszy w jednym zespole z ceramiką wczesnośredniowieczną, można je zaliczyć właśnie do tego okresu.

⁴ Por. np. R. Pleiner, *Zakłady slovanského železářského hutnictví v Českých Zemích*, Praha 1958, s. 257, ryc. 64: 1—3.

W czasie czyszczenia profilu do rysunku odkryto zalegający *in situ* w ścianie bocznej wykopu piec hutniczy, którego jednak ze względu na konieczność przerwania prac nie zbadano, pozostawiając (po zabezpieczeniu) na rok przyszyły. Fakt liczego występowania brył żużla dymarkowego w warstwie ornej i kulturowej dowodzi istnienia na tym miejscu produkcji hutniczej. Celem dalszych prac badawczych na tym stanowisku będzie m. in. ustalenie, czy produkcja hutnicza istniała tutaj już w okresie późnorzymskim, czy tylko, jak sugerują tegoroczne znaleziska dysz, we wczesnym średniowieczu.

Wykop V (wymiały: 7,5×5 m). W jego obrębie natrafiono na 7 obiektów, z których 5 ma postać niewielkich kolistych skupisk polepy. Do nich z reguły przylegają niewielkie jamy zawierające ceramikę kultury łużyckiej. Jedną można nawet określić jako skupisko ceramiki (ryc. 1: 1). Funkcja tych obiektów pozostaje na razie niejasna. W przeciwieństwie do wykopu IV, nie można wydzielić tu odrębnej warstwy kulturowej, co związane jest, jak się zdaje, z denudacją zbrocza wyniesienia. Warstwa orna zalega tutaj bezpośrednio na cienkiej warstwie (około 10 cm) humusu pierwotnego.

Katedra Archeologii
Uniwersytetu Wrocławskiego

STANISŁAW PAZDA

RESULTS OF EXCAVATIONS CARRIED OUT ON A HABITATION SITE
NEAR WOLÓW (FORMER PIOTRONIOWICE)

The excavations of 1967 which covered an area of over 200 sq. m were preceded by trial investigations carried out in 1965. In addition to culture layers, which appeared in the low lying parts of the site, a considerable number of habitation features dating from three chronological periods were explored. Several pits and concentrations of daub come from Bronze Age IV and V (Lusatian culture). Among the finds of the Przeworsk culture of special interest is a pottery kiln with a preserved flue and a stoke-hole. The kiln contained mainly "grey" wheel-made pottery assignable to the 4th century A.D.

Numerous traces of metallurgical activity came to light. These consisted of cakes of slag and fragments of tuyères of clay. Remains of a furnace were partially discovered *in situ*. This feature has not yet been fully explored. The traces of metallurgical production seem to be of early medieval date. This is suggested by the form of the tuyères, unknown in the Roman period, and by the occurrence of a fragmentary tuyère in a pit with early medieval pottery of the 10th/11th century date.

